

ปัจจัยสำคัญต่อการดำเนินนโยบายของรัฐเซียต่อจีนในสมัยของ ประธานาธิบดี บอริส เยลต์ซิน

ในบทที่แล้วได้แสดงให้เห็นว่า นโยบายของรัฐเซียต่อจีนในสมัยประธานาธิบดี บอริส เยลต์ซิน ไม่ว่าจะเป็นนโยบายทางการเมือง เศรษฐกิจ ความมั่นคง ล้วนมีพัฒนาการในเชิงบวก รัฐเซียหันมาร่วมมือกับจีนอย่างเป็นทางการมากขึ้น เช่น การยกระดับความสัมพันธ์กับจีนโดยการประกาศถึงความสัมพันธ์หุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ในปี ค.ศ. 1996 การสนับสนุนนโยบายของจีนต่อไต้หวัน การเข้าร่วมในกลุ่มเซี่ยงไฮ้ การแสดงจุดยืนร่วมกันในการต่อต้านลัทธิครองความเป็นเจ้าหลังสงครามเย็น เป็นต้น นโยบายของรัฐเซียตลอดช่วงสมัยของเยลต์ซินที่กล่าวมานี้ เป็นนโยบายที่มีแนวทางที่สร้างสรรค์อย่างที่ไม่เคยปรากฏขึ้นมาก่อนในประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองส่งผลให้ความสัมพันธ์กับจีนมีความกระชับมิตรมากที่สุด ความขัดแย้งที่ไม่สามารถลงรอยกันได้ในอดีตจึงสิ้นสุดลงและไม่มีทีท่าว่าจะหวนกลับมาใหม่ สำหรับในบทนี้ จะวิเคราะห์ถึงปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายของรัฐเซียต่อจีน โดยจะแบ่งออกเป็นการวิเคราะห์จากฝ่ายรัฐเซียและจากจีนดังต่อไปนี้

4.1 ปัจจัยจากฝ่ายรัฐเซีย

ภายหลังสหภาพโซเวียตล่มสลายและแตกแยกออกเป็น 15 สาธารณรัฐ มิใช่เพียงรัฐเซียกับจีนเท่านั้นที่กังวลถึงความสัมพันธ์ในอนาคต ประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกา ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ และในยุโรปต่างก็จับตามองว่าทั้งสองประเทศนี้จะดำเนินนโยบายต่อกันอย่างไร จะยังคงมีความสัมพันธ์ต่อกันในระดับปกติได้หรือไม่ ทั้ง ๆ ที่อุดมการณ์มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง คือรัฐเซียเป็นรัฐประชาธิปไตย ส่วนจีนยังคงยึดมั่นในอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ สาเหตุที่ทั่วโลกต่างก็ให้ความสนใจกับทั้งสองประเทศนี้ เนื่องมาจากความสัมพันธ์ของทั้งสองมีความสำคัญและมีผลกระทบต่อเสถียรภาพในเวทีการเมืองโลก

รัฐเซียกับจีนเป็นประเทศสังคมนิยมที่ยิ่งใหญ่ในอดีต ทั้งสองประเทศมักกล่าวยึดมั่นในอุดมการณ์มาร์กซิสต์-เลนินนิสต์อย่างจริงจัง จนกระทั่งมีการตีความที่แตกต่างกันจนเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาประชาคมโลกในช่วงทศวรรษที่ 1960 นักวิชาการส่วนมากรวมทั้งชนชั้นนำทางการเมืองในรัฐเซียกับจีนมักกล่าวกันว่า อุดมการณ์เป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดการแตกแยกกัน ไม่

สามารถทำให้ทั้งสองหันมาประนีประนอมกันได้ แต่เมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้ว การตีความหรือแปลความหมายของ อุดมการณ์มาร์กซ์ (Marxism) เท่าที่ผ่านมาในอดีต ได้ปรากฏว่ามีผู้ตีความแปลกแตกต่างกันได้หลายทาง ดังนั้นการที่สหภาพโซเวียตและจีนจะตีความอุดมการณ์มาร์กซ์ต่างกันไปบ้าง ทั้ง ๆ ที่ทั้งสองประเทศก็เป็นประเทศคอมมิวนิสต์ด้วยกัน จึงไม่ใช่ปรากฏการณ์ใหม่ของโลกแต่อย่างใด¹ และเมื่อวิเคราะห์จากการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัสเซียและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองตั้งแต่ปีค.ศ. 1960 จนกระทั่งถึงปลายทศวรรษที่ 1980 จะเห็นได้ว่าประเด็นหลักที่ทำให้ทั้งสองเกิดความบาดหมางมาตลอดสี่ทศวรรษนั้นไม่น่าที่จะเป็นอุดมการณ์ หากแต่อยู่ที่ผลประโยชน์เป็นหัวใจหลัก กล่าวคือ การขัดแย้งกันในเรื่องเกี่ยวกับการอ้างสิทธิเหนือพรมแดนจนกระทั่งเกิดการปะทะกันของกองกำลังทางทหารทั้งสองฝ่ายในปีค.ศ. 1969 ที่ฝ่ายจีนมักกล่าวว่า สนธิสัญญาที่ลงนามในสมัยพระเจ้าชาห์นั้นไม่มีความเป็นธรรม อย่างไรก็ตามในปัจจุบันประเด็นปัญหาในเรื่องพรมแดนสามารถแก้ไขได้เกือบจะสมบูรณ์แล้ว ผลประโยชน์จากการแข่งขันกันเข้าไปมีอิทธิพลในประเทศโลกที่สามเพื่อความเป็นผู้นำสูงสุดในค่ายสังคมนิยมซึ่งสหภาพโซเวียตได้หันมาให้ความสนใจกลุ่มประเทศเหล่านั้นตั้งแต่ในช่วงสมัยของครุสชอฟเป็นต้นมา ทำให้จีนไม่พอใจเนื่องจากจีนถือว่าดินแดนในเขตประเทศโลกที่สามนี้มีจีนเป็นผู้นำแต่เพียงผู้เดียว นโยบายที่ขัดแย้งกันนี้ปรากฏให้เห็นเด่นชัดในกรณีการบุกกัมพูชาของเวียดนามและจัดตั้งรัฐบาลเฮงสัมรินภายใต้การสนับสนุนของสหภาพโซเวียต แทนที่รัฐบาลพอลพตที่จีนให้การสนับสนุนอยู่ ทั้งสองต้องใช้เวลากว่าทศวรรษในการแก้ไขข้อขัดแย้งดังกล่าวให้ลุล่วงไปได้ ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียกับจีนขณะนั้นที่ปรากฏในเชิงของความขัดแย้งเป็นส่วนใหญ่ แท้จริงอยู่ที่ผลประโยชน์ที่ขัดกันเป็นหลัก

การดำเนินนโยบายภายใต้เงื่อนไขของผลประโยชน์ที่กล่าวมาข้างต้นยังคงสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน เห็นได้ชัดจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ส่งผลให้รัสเซียต้องละทิ้งอุดมการณ์ทางการเมืองแบบสังคมนิยมโดยสิ้นเชิง ขณะที่จีนยังคงรูปแบบอุดมการณ์ทางการเมืองแบบเดิมอยู่แทนที่ทั้งสองจะขัดแย้งกันอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางอุดมการณ์ที่ผู้นำของทั้งสองเคยนำมากล่าวโจมตีกันในอดีต ทั้งสองกลับพัฒนาความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันทั้งทางการเมือง การทหารและเศรษฐกิจที่ก้าวไกลกว่าสหภาพโซเวียตก่อนการล่มสลายเสียอีก ความสัมพันธ์ในเชิงสร้างสรรค์อย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่สมเหตุสมผลในการอธิบายว่า อุดมการณ์นั้นมีความสำคัญเป็นรองผลประโยชน์แห่งชาติ

¹ นเรนตี เศรษฐบุตตร, พฤติกรรมทางการเมืองระหว่างประเทศของรัสเซีย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520), หน้า 106.

กล่าวได้ว่า นโยบายต่างประเทศของรัสเซียในปัจจุบันถูกกำหนดโดยผลประโยชน์แห่งชาติโดยแท้จริง ลัทธิอุดมการณ์ได้ถูกลดความสำคัญลงไป ดังที่นายกรัฐมนตรีต่างประเทศโคซีเรฟได้ยืนยันว่า “การต่อสู้ทางด้านอุดมการณ์ได้สิ้นสุดลงแล้ว เวลานี้เป็นช่วงเวลาที่รัสเซียต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของตน”² นอกจากนี้แม้ว่าในบรรดาผู้นำทางการเมืองรัสเซียจะมีพรรคชนที่แตกต่างกันเกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ กล่าวคือ ผู้นำส่วนหนึ่งมองว่าการนิยมตะวันตกเป็นนโยบายที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะจะช่วยฟื้นฟูฐานะทางเศรษฐกิจของรัสเซียให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น ในขณะที่ฝ่ายตรงข้ามคัดค้านเนื่องจากเกรงว่าตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาไม่มีความจริงใจในการให้ความช่วยเหลือ มีวัตถุประสงค์ที่จะทำให้รัสเซียถูกโดดเดี่ยว เสียประโยชน์และสิ้นสถานะของความเป็นมหาอำนาจในที่สุด อย่างไรก็ตาม ในที่สุดแต่ละฝ่ายก็มีฉันทามติร่วมกัน 3 ประการในการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่สำคัญ คือ การเป็นอภิมหาอำนาจในระดับภูมิภาค การเป็นอภิมหาอำนาจทางด้านนิวเคลียร์ และการรักษาสถานะในการเป็นมหาอำนาจของโลก³

ภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต รัสเซียซึ่งเป็นผู้สืบทอดมรดกที่มีหลักบัญญัติที่สำคัญ 9 ประการเกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนส่วนที่เกี่ยวกับภายในประเทศ ภายนอกประเทศ และในส่วนของประเทศเพื่อนบ้านที่เกิดจากสหภาพโซเวียตเดิม (near abroad) ส่วนที่เกี่ยวกับภายในประเทศที่นับว่าเป็นสิ่งที่รัสเซียให้ความสำคัญสูงสุด คือ การรักษาอธิปไตยและบูรณภาพทางอาณาเขต อารังไว้ซึ่งเสถียรภาพและสร้างรัฐธรรมนูญให้มีความเข้มแข็ง เอาชนะวิกฤตการณ์ภายในประเทศผ่านการปฏิรูปทางเศรษฐกิจและการเมือง สร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและทำให้มาตรฐานการครองชีพของประชาชนดีขึ้น

ในส่วนภายนอกประเทศ คือ การสร้างความมั่นคงปลอดภัยจากภัยคุกคามที่มาจากภายนอก โดยการพัฒนาระบบการทหารให้มีประสิทธิภาพและสร้างสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศให้มีเสถียรภาพ และในส่วนของผลประโยชน์กับประเทศเพื่อนบ้านที่เกิดจากสหภาพโซเวียตเดิม คือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับประเทศเหล่านั้น การรักษาสถิติของ

² Leon Aron, *The Emergence Priorities of Russian Foreign Policy in The Emergence of Russian Foreign Policy*, eds. Leon Aron and Kenneth M. Jensen (Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 1994), pp.18-19.

³ *Ibid.*, p.23.

พลเมืองชาวรัสเซียในประเทศเหล่านั้น และการรักษาสิทธิและผลประโยชน์ของพลเมืองและขององค์กรรัสเซียในต่างแดน⁴

ดังนั้นในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ รัสเซียก็จะมุ่งตอบสนองหลักบัญญัติ 9 ประการตามที่กล่าวมา นโยบายภายในประเทศที่กล่าวไปแล้วข้างต้นว่าเป็นสิ่งที่รัสเซียให้ความสำคัญสูงสุด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความมั่นคงของเขตแดน เรื่องความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ จะประสบผลสำเร็จไม่ได้เลยหากไม่เร่งดำเนินนโยบายใกล้ชิดต่อจีนที่เป็นประเทศมหาอำนาจขนาดใหญ่ในภูมิภาคเอเชียที่มีพรมแดนติดกับรัสเซีย เนื่องจากรัสเซียยังคงมีอุปสรรคที่คั่งค้างกับจีนในเรื่องพรมแดน ซึ่งหากแก้ไขได้สำเร็จก็จะยิ่งทำให้รัสเซียมีความมั่นใจมากขึ้นในเรื่องของความมั่นคงบริเวณชายแดน สามารถลดกองกำลังทหารซึ่งจะเป็นการลดงบประมาณด้านการทหารลงสำหรับในเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจนั้น จีนก็มีความสำคัญต่อรัสเซียมากเช่นกัน จีนกำลังเป็นที่น่าจับตามองของทั่วโลก เนื่องจากจีนเป็นประเทศที่เป็นตลาดการค้าที่สำคัญในภูมิภาคเอเชีย ซึ่งเป็นภูมิภาคที่รัสเซียให้ความสำคัญมากเพราะเป็นศูนย์กลางในการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ก้าวหน้าที่สุดของโลก

นอกจากนี้ในแนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งชาติของสหพันธรัฐรัสเซีย (National Security Concept of Russian Federation) ปีค.ศ.1997 ก็ได้กล่าวถึงผลประโยชน์แห่งชาติของรัสเซียโดยตรง ซึ่งมีสาระสำคัญคือ การกล่าวถึงผลประโยชน์ของรัสเซียประกอบด้วย 3 ระดับคือปัจเจกบุคคล สังคมและรัฐ ผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคล เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ความปลอดภัยในการดำรงชีวิต และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งทางกายและทางใจ สำหรับผลประโยชน์ของสังคม คือ การทำให้ประชาธิปไตยมีความเข้มแข็ง รักษาไว้ซึ่งสิทธิของสาธารณชน ส่วนผลประโยชน์ของรัฐ คือ การปกป้องและรักษารัฐธรรมนูญ อำนาจอธิปไตยและการบูรณาการเขตแดนภายในรัฐ ดังนั้นรัฐจึงต้องสร้างการเมือง เศรษฐกิจและสังคมให้มีเสถียรภาพ เพื่อให้กฎหมายสามารถบังคับใช้ได้ รักษากฎระเบียบเพื่อความร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ ทั้งสามประการที่กล่าวมาข้างต้น คือผลประโยชน์แห่งชาติด้านเศรษฐกิจ การเมืองระหว่างประเทศ และความมั่นคง

สำหรับในส่วนของผลประโยชน์ด้านนโยบายต่างประเทศนั้นได้ระบุไว้ว่า รัสเซียจะต้องมีบทบาทเชิงรุกในการต่างประเทศ โดยมีเป้าหมายเพื่อรักษาสถานะความเป็นมหาอำนาจของ

⁴Ibid., pp.17-18.

รัสเซียให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้นและทำให้โลกประกอบไปด้วยหลายขั้วอำนาจ ผลประโยชน์ดังกล่าวได้ระบุไว้อย่างชัดเจนดังนี้⁵

1. การบูรณาการเขตแดนของกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านที่เกิดจากสหภาพโซเวียตเดิม
2. การขยายความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจอื่น ๆ และเป็นศูนย์กลางของอำนาจทางเศรษฐกิจและการทหาร
3. สนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อทำลายอาชญากรข้ามชาติและผู้ก่อการร้ายข้ามชาติ
4. ขยายกลไกในการดำเนินการร่วมกันเพื่อการพัฒนาองค์การทางการเมืองและเศรษฐกิจของโลกที่รัสเซียมีบทบาทสำคัญอยู่ เช่น องค์การสหประชาชาติ

เพื่อให้เข้าใจถึงผลประโยชน์ของรัสเซียอย่างชัดเจน จะแบ่งออกเป็นผลประโยชน์ที่มีความสำคัญสูงสุด ผลประโยชน์ที่มีความสำคัญรองลงมา และผลประโยชน์ทั่วไป ตามที่มาลินอฟซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นรองหัวหน้าคณะเสนาธิการทหารแห่งกองทัพสหพันธรัฐรัสเซีย (deputy chief of the general staff of the Russian Federation armed forces) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายของรัสเซีย ได้จำแนกผลประโยชน์ออกเป็น 3 ประการดังนี้⁶

1. ผลประโยชน์ที่มีความสำคัญมากที่สุด
 - 1) การพัฒนาความก้าวหน้าของรัสเซียที่เป็นรัฐอธิปไตย
 - 2) การสร้างความเข้มแข็งให้กับสาธารณชน
 - 3) บูรณาการความมั่นคงและป้องกันการฝ่าฝืนเขตแดนของรัสเซีย
 - 4) สร้างและจัดการระบบการป้องกันความปลอดภัยให้มีประสิทธิภาพ
 - 5) ขับไล่อะยันยังการกระทำที่เป็นการก้าวร้าวต่อรัสเซียและประเทศเพื่อนบ้าน
 - 6) ป้องกันการเกิดสงครามและความขัดแย้งทางด้านอาวุธ
2. ผลประโยชน์ที่มีความสำคัญระดับรอง
 - 1) การประสบผลสำเร็จในการปกป้องสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพ

⁵ Alexander A.Sergounin, *Russia: A Long Way to the National Security Doctrine* [Online].(n.d.) Available From: <http://www.ciaonet.org/wps/sea03/index.html> [2004, March 3]

⁶ Valery Mamilov, *The National Security of Russia* [Online]. (n.d.) Available From: <http://www.ciaonet.org/wps/mar01/index.html>. [2004, March 3]

- 2) การสงวนไว้ซึ่งความสำคัญของทรัพยากรทางวัตถุและทางจิตใจ
 - 3) สร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนในเรื่องความปลอดภัย
 - 4) ป้องกันและยับยั้งการเกิดความขัดแย้งในสังคม เผ่าพันธุ์ เชื้อชาติและศาสนา
 - 5) สร้างความเชื่อมั่นให้กับเสถียรภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ
3. ผลประโยชน์ทั่วไป
- 1) สร้างสภาพแวดล้อมให้มีความมั่นคงเพื่อความมั่นคงของสังคมเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางจิตใจ
 - 2) สร้างสันติภาพและความผสมผสานในสังคม และหลักความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม
 - 3) สร้างความนับถือต่อประวัติศาสตร์ชาติรัสเซีย วัฒนธรรมและประเพณี
 - 4) อนุรักษ์และปกป้องสิ่งแวดล้อม
 - 5) สถาปนาความเป็นพันธมิตรที่เท่าเทียมกัน สร้างความร่วมมือที่เป็นประโยชน์ต่อกันและความเป็นเพื่อนบ้านที่ดีกับรัฐอื่น ๆ

สำหรับในส่วนของการดำเนินนโยบายที่ใกล้ชิดกับจีนมากยิ่งขึ้น ก็มีที่มาจากผลประโยชน์ดังที่ได้กล่าวไว้โดยละเอียดข้างต้น ซึ่งจะแบ่งออกเป็นผลประโยชน์ 3 ประการดังต่อไปนี้

4.1.1 ผลประโยชน์ทางการเมือง

ในสมัยที่โคซีเรฟเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศของรัสเซีย นั้น นโยบายจะเน้นไปที่การพึ่งพาตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกา เพื่อต้องการความช่วยเหลือในการพัฒนาเศรษฐกิจและความก้าวหน้าในการพัฒนาประชาธิปไตย เพราะรัฐบาลขณะนั้นตระหนักว่า หากไม่ได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาแล้ว การปฏิรูปอาจไม่สำเร็จตามที่คาดหวังไว้ ประชาธิปไตยในรัสเซียก็อาจไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะความไร้เสถียรภาพภายใน และหากประชาธิปไตยในรัสเซียล้มเหลว ก็อาจส่งผลกระทบต่อขบวนการประชาธิปไตยในยุโรปด้วย⁷ รัสเซียได้รับเงินช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาทุกประเภทมากกว่าพันล้านดอลลาร์สหรัฐ แต่ต่อมาเมื่อไม่ได้รับ

⁷ Vladimir P. Lukin, "Russia and Its Interest," in *Rethinking Russia's National Interest*, ed. Stephen Sestanovich (Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies, 1994), p.111.

ความช่วยเหลือในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง และการที่สหรัฐอเมริกาเข้ามาครอบงำในเขตอิทธิพลของรัสเซียในเครือจักรภพแห่งรัฐอิสระ ทำให้นโยบายของรัสเซียเปลี่ยนมาเป็น “นโยบายรอบทิศทาง” (omni-directional) ที่ให้ความสำคัญกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย ประกอบกับการขึ้นมาดำรงตำแหน่งของรัฐมนตรีต่างประเทศคนใหม่ คือฟริมาคอฟ ที่มีนโยบายการให้ความสำคัญกับนานาประเทศอย่างเท่าเทียม ทำให้นโยบายเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เคยเน้นคุณค่าของมนุษย์ทั้งหมด (universal human values) และความปรารถนาในการเดินเคียงข้างกับสหรัฐอเมริกา มาเป็นการใช้นโยบายใหม่ ที่มีหลักการ 5 ประการ ในการดำเนินนโยบายในระบบระหว่างประเทศ คือ

1. รัสเซียมีผลประโยชน์ที่แน่นอน ชัดเจน โดยที่ไม่ต้องพึ่งพาตะวันตกอีกต่อไป
2. รัสเซียยอมรับว่าตนมิได้เป็นอภิมหาอำนาจ ยกเว้นเสียแต่ความสามารถทางด้านนิวเคลียร์
3. รัสเซียเข้าใจว่าเพราะตนมิได้เป็นอภิมหาอำนาจ ดังนั้นจึงสามารถแสดงบทบาทหลักในทางการเมืองระหว่างประเทศที่เป็นแบบหลายขั้วอำนาจได้ และจะคัดค้านการที่สหรัฐอเมริกาจะเข้ามามีบทบาทเป็นอภิมหาอำนาจเพียงหนึ่งเดียวในโลก
4. รัสเซียจะดำเนินตามผลประโยชน์โดยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าใด ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาปัจจุบันที่ตนมีความอ่อนแอ และต้องการความช่วยเหลือจากตะวันตกอยู่
5. นโยบายต่างประเทศใหม่ของรัสเซียนั้นมีความแตกต่างไปจากนโยบายของสหภาพโซเวียต คือ มิได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของอุดมการณ์ หากแต่เื้อื่อต่อผลประโยชน์ของการเมืองภายในประเทศเป็นหลัก⁸

นอกจากนี้ฟริมาคอฟยังกล่าวอีกว่า โครงสร้าง (ที่ถูกกำหนดในสมัยโคซี่เรฟ) ที่ประเทศหนึ่งเป็นผู้นำอีกประเทศหนึ่งนั้น หมายถึง รัสเซียเป็นรองสหรัฐอเมริกา ไม่เป็นที่ยอมรับอีกต่อไป อย่างไรก็ตามรัสเซียเองก็ไม่อยากเป็นปรปักษ์กับประเทศตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา เนื่องจากตระหนักดีว่ายังคงต้องพึ่งพาทั้งทางการเงิน ทรัพยากรต่าง ๆ การลงทุน รวมทั้งสถาบันการเงินจากประเทศตะวันตกด้วย

ขณะที่รัสเซียยอมรับว่าสหรัฐอเมริกาดำรงสถานะเป็นอภิมหาอำนาจเพียงหนึ่งเดียวภายหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง สหรัฐอเมริกามีอำนาจเหนือกว่าชาติอื่น ๆ ในด้านเศรษฐกิจ การ

⁸ Dimitri K.Simes, *After the Collapse : Russia Seeks its Place as a Great Power* (New York: Simon&Schuster,1999), pp.206-207.

⁹ Ibid., p.212.

ทหาร การทูต อุดมการณ์ เทคโนโลยีและวัฒนธรรม มีความสามารถที่จะส่งเสริมผลประโยชน์ของตนในทุก ๆ ภูมิภาคของโลก เป็นประเทศเดียวที่มีความเข้มแข็งทางการทหารมากที่สุด เพราะเป็นประเทศเดียวในโลกที่สามารถส่งกองกำลังเคลื่อนที่เร็วไปยังจุดวิกฤติในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลกได้ในระยะเวลาอันรวดเร็วซึ่งไม่มีใครสามารถเทียบได้ ค่าใช้จ่ายทางการทหารของสหรัฐอเมริกา (military expenditure) ก็มีมากเกินกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก¹⁰ รัสเซียก็ยังคงยืนยันอย่างชัดเจนว่า ตนยังคงดำรงสถานะของความเป็นมหาอำนาจเช่นกัน และปัจจัยในการกำหนดความเป็นมหาอำนาจก็ได้สะท้อนให้เห็นถึงสถานะของความเป็นมหาอำนาจที่แท้จริง¹¹ รัสเซียมีศักยภาพทางด้านนิวเคลียร์และบทบาททางการเมืองโลกที่ยังมีอยู่ ถึงแม้ว่าสหภาพโซเวียตจะล่มสลายไปแล้วก็ตาม ทั้งนี้การกล่าวถึงความต้องการรักษาสถานะของความเป็นมหาอำนาจของรัสเซีย ได้มีการยืนยันในหลักบัญญัติในวัตถุประสงค์ของนโยบายต่างประเทศรัสเซียด้วย¹²

ถึงแม้ว่ารัสเซียจะยอมรับว่าสหรัฐอเมริกามีความเข้มแข็งในทุกด้านตามที่ได้กล่าวไปแล้ว รัสเซียก็คัดค้านประธานาธิบดีคลินตันแห่งสหรัฐอเมริกาที่ประกาศว่า สหรัฐอเมริกาเป็นชาติที่สำคัญยิ่ง (indispensable nation) ที่สามารถกำหนดความเป็นไปของโลกให้เป็นไปตามผลประโยชน์และค่านิยมของตน รวมทั้งการดำเนินนโยบายแต่ฝ่ายเดียว (unilateral) และการดำเนินนโยบายแทรกแซง (interventionist) เช่น การนำเนโตถล่มยูโกสลาเวียด้วยระบบอาวุธที่ทันสมัย มีความแม่นยำและมีอำนาจในการทำลายล้างสูงระหว่างเดือนมีนาคมถึงมิถุนายน ค.ศ.1999 ทำให้ที่ตั้งของค่ายทหาร โรงงานอุตสาหกรรม และระบบสาธารณูปโภคที่สำคัญต่าง ๆ ของยูโกสลาเวียเสียหาย โดยไม่ได้ดำเนินการภายใต้ความเห็นชอบของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ แต่โดยการอ้างหลักการแทรกแซงเพื่อมนุษยธรรม การขยายอิทธิพลของเนโตมาในยุโรปตะวันออก การเสนอนโยบายการติดตั้งระบบป้องกันขีปนาวุธบริเวณ (theatre missile defence - TMD) และระบบป้องกันขีปนาวุธระดับชาติ (national missile defense - NMD) ที่ร่วมมือกับประเทศญี่ปุ่น การพยายามแก้ไขสนธิสัญญา Intermediate-range Ballistic Missile

¹⁰ Joseph S.Nye, "U.S Power and Strategy after Iraq," *Foreign Affairs* 82 (July/August, 2003): 62.

¹¹ ปัจจัยในการกำหนดความเป็นมหาอำนาจมี 3 ประการตามข้อเสนอของ Hedley Bull ได้แก่ การมีพันธมิตรและความสามารถในการครอบงำผู้อื่นได้ การมีกำลังทหารที่เข้มแข็งในระดับต้น ๆ ของโลกและประเทศอื่น ๆ จะต้องยอมรับว่ามหาอำนาจจะต้องมีสิทธิและหน้าที่พิเศษในการกำหนดประเด็นที่จะส่งผลกระทบต่อสันติภาพและระเบียบระหว่างประเทศ เช่น การมีบทบาทในคณะมนตรีความมั่นคงในองค์การสหประชาชาติ ดูรายละเอียดได้ใน Hedley Bull, *The Anarchical Society : A Study of Order in World Politics* (London: Macmillan Press, 1978), pp.200-229.

¹² Leon Aron, "The Emergence Priorities of Russian Foreign Policy," , p.30.

(IBM) กับรัสเซีย และการปฏิเสศการรับรองสนธิสัญญาห้ามทดลองอาวุธนิวเคลียร์แบบเบ็ดเสร็จ ที่ทำให้นานาประเทศต่อต้าน เนื่องจากอาจทำให้เกิดการแข่งขันในการสร้างและสะสมอาวุธดังเช่นในสมัยสงครามเย็น

ผู้นำทางการเมืองในรัสเซียเน้นว่าต้องการสร้างโลกให้ประกอบไปด้วยหลายขั้วอำนาจ ไม่มีรัฐใดได้รับการอนุญาตให้เป็นเจ้าครองโลกได้ ดังที่พริมาคอฟและเยลทซินได้กล่าวไว้ในแผนความมั่นคงแห่งชาติใหม่ของรัสเซีย (Russia's New Official National Security Blueprint) ในปีค.ศ.1997¹³ นอกจากนี้พริมาคอฟยังกล่าวอีกว่า รัสเซียมีโอกาสพิเศษในการทำให้ประเทศต่างๆ ในโลกเห็นด้วยกับระเบียบระหว่างประเทศที่มีได้ถูกกำหนดโดยมหาอำนาจเพียงหนึ่งเดียว¹⁴ ซึ่งตรงกับจีนที่คัดค้านการเมืองโลกแบบขั้วเดียว จีนกล่าวย่ำว่าไม่ต้องการให้ชาติใดมาครอบงำชาติอื่น ๆ ดังที่นักการทูตจีนท่านหนึ่งได้กล่าวในแถลงการณ์ร่วมกันว่าเป็นการแสดงออกถึงการคัดค้านร่วมกันต่อประเทศใดประเทศหนึ่งที่พยายามกระทำการแบบเผด็จการในระบบระหว่างประเทศและได้เปรียบเทียบว่า “โลกนั้นประกอบไปด้วยสีสรรที่หลากหลาย ไม่มีใครสามารถทำให้กลายเป็นสีเดียวได้”¹⁵

จีนนั้นก็ต้องการให้รัสเซียมีความเข้มแข็งพอสมควรไม่มากหรือน้อยจนเกินไป ไม่เป็นรองจากสหรัฐอเมริกาและไม่ใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกาจนเกินขอบเขต จีนต้องการให้รัสเซียดำเนินนโยบายแบบสังคมนิยม แทนที่การไว้วางใจตะวันตกเพื่อสนองต่อผลประโยชน์ของรัสเซีย นักวิเคราะห์ชาวจีนท่านหนึ่งสรุปว่า “ผลประโยชน์ของจีนมาจากการที่รัสเซียมีความเข้มแข็งพอที่จะถ่วงดุลกับสหรัฐอเมริกาได้ โดยที่จีนมิได้หวังว่าจะมีความสัมพันธ์กับรัสเซียในรูปแบบของ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹³ Alexander A.Sergounin, Russia: A Long Way to the National Security Doctrine [Online]. (n.d.) Available From: <http://www.ciaonet.org/wps/sea03/index.html> [2004, March 3]

¹⁴ The Nixon Center, America, China and Russia : The Trilateral Relationship [Online]. 2003. Available From: <http://www.nixoncenter.org/publications/program%20Briefs/Vol9no4marsh.htm>. [2003, August 27]

¹⁵ Chandler Rosenberger, “Moscow’s Multipolar Mission,” Perspective viii, No.2 (November-December 1997) [Online]. 1997. Available From: <http://www.bu.edu/iscip/Vol.8/Rosenberger.html>.

พันธมิตรเพื่อต่อต้านสหรัฐอเมริกา เพียงแต่ต้องการให้รัสเซียและยุโรปลดอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาเท่านั้น”¹⁶

ดังนั้นการที่จีนมีความเห็นว่าโลกสมควรที่จะมีเจ้าผู้ครองโลกเพียงผู้เดียว จึงสอดคล้องกับผลประโยชน์ทางการเมืองของรัสเซียในยุคหลังสงครามเย็น ทั้งสองฝ่ายต่างก็ยอมรับไม่ได้กับโลกที่มีเพียงขั้วอำนาจเดียว เห็นได้จากการที่ผู้นำของทั้งสองได้แสดงเจตจำนงที่ชัดเจนโดยการประกาศแถลงการณ์ร่วมกันถึงการพัฒนาโลกให้ประกอบไปด้วยหลายขั้วอำนาจและระเบียบระหว่างประเทศใหม่ ในการประชุมเดือนเมษายน ค.ศ.1997 และแถลงการณ์ในปีค.ศ.1999 ณ กรุงปักกิ่ง ทั้งสองฝ่ายได้เสนอว่าจะช่วยตะวันตกปฏิรูปสหประชาชาติเพื่อขยายอำนาจหน้าที่ขององค์กรให้มีบทบาทเพิ่มขึ้นในการรับผิดชอบต่อโลก ทั้งสองฝ่ายกล่าวถึงจุดยืนร่วมกันเกี่ยวกับสิทธิของรัฐในเรื่องอำนาจอธิปไตยและบูรณภาพทางอาณาเขต นอกจากนี้ยังได้ประกาศอย่างชัดเจนร่วมกันว่า จะต่อต้านการที่รัฐใดก็ตามที่ขัดขวางการสร้างระเบียบโลกที่เป็นหลายขั้วอำนาจในแถลงการณ์ยังเน้นว่า สหรัฐอเมริกาพยายามผลักดันให้ชุมชนระหว่างประเทศยอมรับการครอบครองโลกแบบขั้วเดียว¹⁷

นอกจากนี้ การมีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับจีนก็จะช่วยให้จีนสนับสนุนรัสเซียในกรณีการคัดค้านการขยายเนโตมาทางตะวันออก รวมทั้งประเด็นเชคเนีย ที่รัสเซียมักถูกวิพากษ์วิจารณ์จากตะวันตก เพราะอย่างน้อยจีนก็เป็นประเทศมหาอำนาจประเทศหนึ่งที่มีสิทธิมีเสียงในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตามผลประโยชน์ส่วนนี้มิได้มีความหมายต่อรัสเซียมากนัก เพราะดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ทั้งรัสเซียกับจีนต่างก็ไม่ต้องการสร้างความเป็นพันธมิตรร่วมกัน ต่างฝ่ายต่างระมัดระวังในการดำเนินนโยบายที่ไม่เป็นการขัดแย้งกับโลกตะวันตกโดยตรง เห็นได้จาก จีนไม่ต้องการเข้าไปพัวพันกับความขัดแย้งในความสัมพันธ์รัสเซีย-เนโต ขณะเดียวกันกับที่รัสเซียก็ไม่ต้องการเสี่ยงกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับสหประชาชาติ ญี่ปุ่น และประเทศต่าง ๆ ในเอเชียแปซิฟิก ในกรณีได้วันหรือการเผชิญหน้ากับชาติต่าง ๆ กรณีการอ้างสิทธิเหนือเกาะบริเวณทะเล

¹⁶ The Nixon Center, *America, China and Russia : The Trilateral Relationship* [Online]. 2003. Available From: <http://www.nixoncenter.org/publications/program%20Briefs/Vol9no4marsh.htm>. [2003, August 27]

¹⁷ *Russia and China, War or Peace* [Online]. 2003. Available From: <http://www.discerningtoday.org/members/digest/digestthemes/russia-china>. [2003, December 18]

จีนได้และทะเลฝั่งตะวันออก¹⁸ เห็นได้จากการที่รัสเซียก็มีท่าทีวางเฉยกรณีที่จีนคัดค้านแนวทางการร่วมมือระหว่างสหรัฐอเมริกากับญี่ปุ่นด้านความมั่นคง และขอให้ญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาชี้แจงว่าความร่วมมือที่เกิดขึ้นนี้เกี่ยวข้องกับได้หวนด้วยหรือไม่¹⁹ ทางฝ่ายจีนก็เช่นเดียวกัน เมื่อรัสเซียประกาศคัดค้านการขยายตัวของเนโทมาในยุโรปตะวันออก จีนเพียงแต่แสดงความเข้าใจเห็นใจและสนับสนุน แต่ในทางปฏิบัติจริงก็กลับมิได้เรียกร้องหรือแสดงปฏิกิริยาต่อต้านตะวันตกแต่อย่างใด

4.1.2 ผลประโยชน์ด้านความมั่นคง

ภายหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลงและระบอบคอมมิวนิสต์ในประเทศยุโรปตะวันออกหลายประเทศได้ล่มสลาย ระบบระหว่างประเทศได้มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ลัทธิเสรีนิยมใหม่ (Neo-Liberalism) กำลังขยายตัวอย่างรวดเร็วจนเป็นที่ยอมรับไปทั่วโลก รวมทั้งการปฏิวัติในกิจการโทรคมนาคมในทศวรรษที่ 1980 เป็นผลให้การติดต่อสื่อสารเป็นไปโดยสะดวกและรวดเร็วขึ้น ข้อมูลข่าวสารเผยแพร่ถึงกันได้อย่างรวดเร็ว โดยผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เงินตรา ทูต และแรงงานก็เคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว กลายเป็น "ตลาดโลก" นอกจากนี้ กระบวนการโลกาภิวัตน์ซึ่งเป็นกระบวนการของการติดต่อกันและกันที่เพิ่มขึ้นระหว่างสังคมต่าง ๆ เช่น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในส่วนหนึ่งส่วนใดของโลกจะมีผลกระทบต่อประเทศชาติและสังคมที่อยู่ไกลออกไปมากยิ่งขึ้น โลกยุคโลกาภิวัตน์คือ โลกที่เหตุการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมมีความเชื่อมโยงกันมากขึ้น และเป็นโลกที่ผลกระทบเหล่านี้จะส่งผลกระทบมากยิ่งขึ้น หรือกล่าวได้ว่า สังคมหนึ่ง ๆ จะได้รับผลกระทบอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้นและรุนแรงมากขึ้นจากเหตุการณ์ที่เกิดจากสังคมอื่น²⁰ รัฐไม่สามารถควบคุมเศรษฐกิจการค้า การเงินและการติดต่อสื่อสารดังเช่นในอดีต สังคมโลกาภิวัตน์ได้ทำลายอำนาจรัฐอย่างมีเคยปรากฏมากอนในประวัติศาสตร์ รัฐไม่สามารถปกปิด ควบคุมข้อมูลข่าวสารต่อประชาชนในประเทศของตนได้อีกต่อไป สังคมโลกจึงกลายเป็น "สังคมไร้พรมแดน" รัฐต่าง ๆ จึงต้องปรับตัวกันขนานใหญ่ บ้างก็เพื่อรักษาความเป็นผู้นำโลก บ้าง

¹⁸ Yuri Tsyganov, *The General Framework of the Sino-Russian Relations* [Online]. 1998. Available From: <http://www.cerc.unimelb.edc.au/bullitin/jun98> [2004, March 14]

¹⁹ Chen Qimao, "Sino-Russian Relations After the Break-Up of the Soviet Union in Russia and Asia- Pacific Security," p.135.

²⁰ John Baylis and Steve Smith, *The Globalization of World Politics : An Introduction to International Relations*, (Oxford: Oxford University Press, 1999), p.7.

ก็เพื่อเลื่อนระดับผู้นำโลก หรือกลับมาเป็นผู้นำครั้งใหม่ และบ้างก็เพื่อความอยู่รอด²¹ ความมั่นคงได้ถูกนิยามความหมายใหม่ที่มีใช่เป็นด้านกาทหาร เขตแดนและเศรษฐกิจเท่านั้น รวมทั้งแนวโน้มในการใช้กำลังน้อยลง แต่เป็นความมั่นคงรูปแบบใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์ที่น่าสนใจยิ่งกว่า และมีความซับซ้อนมากในปัจจุบัน ได้แก่ ปัญหาการผลิตและการค้ายาเสพติด ปัญหาแรงงานข้ามชาติ สิ่งแวดล้อมสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง อาชญากรรมข้ามชาติ การก่อการร้าย การลักลอบค้าอาวุธนิวเคลียร์ เป็นต้น นอกจากนี้ปัญหาความขัดแย้งในเรื่องชาติพันธุ์หรือลัทธิชาตินิยมที่มาจากเชื้อชาติภายในรัฐที่ทำให้ชนกลุ่มน้อยต้องการแยกตัวจากขอบเขตอำนาจรัฐเดิมที่มีมานานแล้ว แต่ยังไม่มียุทธวิธีใดเด่นมากนักเพราะถูกบดบังไว้ด้วยความขัดแย้งหลัก ซึ่งก็คือ ความขัดแย้งระหว่างอุดมการณ์ฝ่ายโลกเสรีกับโลกคอมมิวนิสต์ กลายเป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจมากขึ้นเมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลง ความขัดแย้งภายในรัฐที่วุ่นได้ประทุขึ้นโดยเฉพาะในประเทศที่เกิดขึ้นมาจากการได้รับการปลดปล่อยจากการเป็นอาณานิคม เช่น ความขัดแย้งที่เกิดในยูโกสลาเวีย บอสเนีย ทิมอร์ตะวันออก เซเชเนีย เป็นต้น รัฐจึงต้องเผชิญกับสภาวะความไม่มั่นคง สภาวะความไม่แน่นอนและขาดความมีเสถียรภาพของระบบ รัฐชาติไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าภัยคุกคามมาจากที่ใด

เช่นเดียวกับที่รัสเซียกำลังเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งเรื่องเชื้อชาติพันธุ์อยู่ คือ การพยายามแยกตัวของสาธารณรัฐเซเชเนียออกจากการปกครองของรัสเซีย ในปีค.ศ.1999 เมื่อรัสเซียต้องตัดสินใจใช้กำลังปราบปรามกบฏเซเชเนียหลังจากที่กองกำลังติดอาวุธเหล่านั้นได้รุกรานดินแดนประเทศเพื่อนบ้านในปีเดียวกัน รัฐบาลเซเชเนียต่อต้านอย่างรุนแรง เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้ประเทศตะวันตกออกมาวิพากษ์วิจารณ์ แต่รัสเซียกลับมิได้เกรงกลัว เห็นได้จากการที่เยลทซิน กล่าวว่า "...ดูเหมือนว่าคลินตันจะลืมไปแล้วว่ารัสเซียเป็นมหาอำนาจทางนิวเคลียร์ เราไม่กลัวการต่อต้านรัสเซียของคลินตัน...เราต้องการบอกประธานาธิบดีคลินตันว่า ถ้าฟังเขาเพียงผู้เดียวนั้นไม่สามารถกำหนดความเป็นไปของโลกได้ พวกเราต่างหากที่ควรกำหนดนโยบายของเราเอง"²²

รัสเซียจึงต้องการการสนับสนุนจากจีน เนื่องจากจีนมีนโยบายต่างประเทศที่โดดเด่น คือ การต่อต้านการแทรกแซงกิจการภายในของรัฐอื่น จีนจึงให้การสนับสนุนรัสเซียในการต่อสู้กับพวกแบ่งแยกดินแดนและผู้ก่อการร้ายข้ามชาติในเซเชเนียและที่สำคัญจีนแสดงออกถึงการเคารพ

²¹ สมพงษ์ ชูมาก, *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยุคปัจจุบัน (ทศวรรษ 1990 และแนวโน้ม)* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 339.

²² *Disarmanent Diplomacy* [Online]. 1999. Available From: <http://www.acronym.org.uk/dd/dd42/42sabre.htm> [2004, March 18]

ในบรรณภาพทางอาณาเขตของสหพันธรัฐรัสเซีย²³ เช่นเดียวกับที่รัสเซียถือว่าปัญหาทิเบตและไต้หวันเป็นเรื่องภายในของจีน ในเรื่องสิทธิมนุษยชนซึ่งกลุ่มประเทศตะวันตกเสนอต่อเนื่องกันมาทุกปี (ตั้งแต่ปีค.ศ.1991) ให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติที่เจนีวาผ่านมติให้ประณามจีน จีนแย้งโดยเสนอ “มติไม่ให้มีการพิจารณา” (no action resolution) และรัฐที่สนับสนุนจีนทุกครั้ง ก็คือ รัสเซีย²⁴

นอกจากนี้ประเด็นปัญหาข้ามชาติอื่น ๆ จีนก็สามารถร่วมมือกับรัสเซียในการแก้ไขปัญหาได้ เช่น การก่ออาชญากรรมข้ามชาติ การลักลอบเข้าเมือง โดยเฉพาะปัญหาการลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายของชาวจีนเองที่เป็นปัญหาสำคัญยิ่ง เพราะเป็นภัยต่อความมั่นคงบริเวณตะวันออกไกลของรัสเซีย ซึ่งเป็นบริเวณที่มีชาวพื้นเมืองรัสเซียอาศัยอยู่เบาบางและไซบีเรีย และเป็นการแย่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากชาวรัสเซีย กลุ่มชาตินิยมในรัสเซียที่เกรงภัยต่อความมั่นคงต่างก็หวาดระแวงว่าชาวจีนอพยพอาจเป็นแนวหน้าในการรุกรานทางทหาร²⁵ แม้ว่าทางรัฐบาลรัสเซียจะให้มีการตรวจคนเข้าเมืองอย่างเข้มงวด โดยออกกฎหมายเคร่งครัดมากขึ้นในปีค.ศ.1994 อย่างไรก็ตาม การชอฟ รัฐมนตรีกลาโหมของรัสเซีย กลับมองแง่ดีว่าการที่จีนเข้ามาในตะวันออกไกลของรัสเซีย นั้น เป็นไปอย่างสันติ (peaceful means)²⁶

ทั้งนี้ทางรัฐบาลรัสเซียและรัฐบาลจีนก็ได้แก้ปัญหานี้ร่วมกัน โดยในเดือนสิงหาคม ปีค.ศ.1995 หน่วยงานตรวจคนเข้าเมืองของรัสเซีย (Russia's Federal Immigration Service) กับทางกระทรวงกลาโหม พลเรือนและความมั่นคงของจีน ได้สรุปข้อตกลงในการป้องกันร่วมกันในการลักลอบเข้าเมืองของจีนโดยผิดกฎหมาย การลักลอบขนอาวุธอย่างผิดกฎหมาย ยาเสพติด รวมทั้งวัตถุระเบิดและสารกัมมันตภาพรังสี นอกจากนี้การชอฟยังดำเนินการพัฒนาความสัมพันธ์ทางด้านความมั่นคงกับจีนต่อไป โดยการเดินทางไปจีนในเดือนพฤษภาคม และกล่าวถึงความสัมพันธ์ใน

²³ Mikhail L. Titarenko, *Russia and China : Partnership for Peace*. World Affairs 5, No.4 (October-December 2001) [Online]. 2001 Available From: <http://www.ciaonet.org/olj/wa/wa-oct01d.html>. [2004, June 21]

²⁴ เขียน ธีระวิทย์, *นโยบายต่างประเทศจีน* (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 469.

²⁵ Eric Hyer, "Dreams and Nightmares : Chinese Trade and Immigration in the Russian Far East," *The Journal of East Asian Affairs* 2 (Summer/Fall 1996): p.291. อ้างจาก เขียน ธีระวิทย์, *นโยบายต่างประเทศจีน*, หน้า 470.

²⁶ Tsuneo Akaha, "Russia and Asia in 1995 ; Bold Objectives and Limited Means," *Asian Survey* xxxvi (January 1996): 106.

ระดับทวิภาคีว่าเข้าถึง “ช่วงใหม่ของการพัฒนาที่ก้าวไปอย่างรวดเร็ว”²⁷ เขาได้พบปะกับ รัฐมนตรีต่างประเทศของจีน ฉือเฮ่าเถียน และได้เสนอให้จัดตั้งระบบความมั่นคงร่วมกันในเอเชีย ตะวันออกเฉียงเหนือที่ประกอบไปด้วย รัสเซีย สหรัฐอเมริกา จีน ญี่ปุ่น เกาหลีเหนือ และเกาหลีใต้ แม้ว่าผลของการเจรจาครั้งนี้จะไม่สามารถตกลงกันได้ แต่ทั้งสองก็ได้ยอมรับร่วมกันว่ามีความ เข้าใจตรงกันและได้มีการเจรจาหรือเกี่ยวกับการลดกองกำลังทหารบริเวณชายแดนจีน-รัสเซียอีกด้วย

ผลประโยชน์ด้านความมั่นคงที่นับว่าเป็นผลประโยชน์หลักที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของรัฐ คือ เรื่องความมั่นคงในเขตแดน การสร้างความมั่นใจในปัญหาเรื่องพรมแดนที่เคยเป็นเหตุ ให้เกิดการปะทะกันกับทหารจีนในปีค.ศ.1969 ทางรัฐบาลรัสเซียกับจีนตกลงกันได้เกือบร้อย เปอร์เซ็นต์ เหลือเพียงเกาะสองเกาะในแม่น้ำอามูร์ และอีกหนึ่งเกาะในแม่น้ำอาากุนเท่านั้นที่ยังไม่ คืบหน้า นับว่าเป็นการสร้างความมั่นใจให้แก่รัฐบาลรัสเซียว่าจะไม่มีภัยคุกคามมาจากพรมแดนที่ ติดกับจีนดังเช่นในอดีต แม้ว่าจะมีชาวรัสเซียบางส่วนที่ยังคงหวาดระแวงว่าจีนอาจกลับมาอ้าง สิทธิเหนือดินแดนของรัสเซียในอนาคต เนื่องจากการที่จีนเคยกล่าวหาว่าสนธิสัญญาเขตแดนที่เคย ลงนามในศตวรรษที่ 19 นั้นไม่เป็นธรรม แต่เนื่องจากการที่ฝ่ายจีนออกมากล่าวว่า “หากพิจารณา ตามความเป็นจริงแล้ว จีนมีความจริงใจในการแก้ปัญหาอย่างสันติวิธี เพื่อที่จะแก้ไขข้อโต้แย้งทาง ด้านพรมแดนระหว่างทั้งสองให้เป็นที่เข้าใจกัน และยอมรับในสนธิสัญญาเส้นแบ่งเขตแดนที่ได้ กำหนดเอาไว้ก่อนแล้ว จีนไม่ต้องการเอาเส้นเขตแดนในสมัยพระเจ้าซาร์มาพูดถึงอีก”²⁸ นับเป็น การสร้างความมั่นใจให้แก่รัสเซียมากยิ่งขึ้น

กล่าวได้ว่าผลประโยชน์ทางด้านความมั่นคงนั้นเป็นผลประโยชน์อีกประการที่รัสเซีย กับจีนต่างก็มีความสอดคล้องกัน รัสเซียต้องการให้สภาพแวดล้อมภายนอกของประเทศมีความ สงบ มั่นคง เพื่อเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาภายในประเทศเช่นเดียวกับจีน การที่ทั้งสองหันมาดำเนิน นโยบายในทิศทางที่สร้างสรรค์ยิ่งขึ้นนั้น ทำให้สร้างความเชื่อมั่นให้กับทั้งสองว่าแต่ละฝ่ายจะไม่ เป็นภัยคุกคามต่อกันในอนาคต

²⁷ Ibid., p.106.

²⁸ Chen Qimao, “Sino-Russian Relations After the Break-Up of the Soviet Union in Russia and Asia- Pacific Security,” p.133.

4.1.3 ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

สถานการณ์การเมืองโลกปลายทศวรรษที่ 1990 ได้มีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตที่เคยให้ความสำคัญกับอุดมการณ์ทางการเมือง คือ เสรีนิยม สังคมนิยมคอมมิวนิสต์และการให้ความสำคัญกับบทบาทของรัฐว่ารัฐเป็นตัวแสดงเดียวในระบบระหว่างประเทศ ความมั่นคงมีความสำคัญสูงสุด แทนที่ด้วยการเกิดขึ้นอย่างหลากหลายของตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ เช่น บรรษัทข้ามชาติ องค์การที่มีไม่ใช่อำนาจ (NGO) องค์การระหว่างประเทศ เป็นต้น และมีมิติทางเศรษฐกิจการค้า การลงทุน กลายเป็นประเด็นหลักที่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้ให้ความสนใจเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ประเทศมหาอำนาจต่างก็มีความเป็นพันธมิตรกันมากขึ้น โลกกำลังเข้าสู่ภาวะของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน (complex interdependence)²⁹ จนกล่าวได้ว่า โลกได้เปลี่ยนจากระบบสองขั้วอำนาจมาเป็นหลายขั้วอำนาจ ได้แก่ ญี่ปุ่น จีน สหภาพยุโรป เพราะอำนาจทางเศรษฐกิจเป็นตัวชี้วัดความเข้มแข็งและความโดดเด่นในศตวรรษนี้

เมื่อรัสเซียได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของระบบระหว่างประเทศดังที่กล่าวมา จึงต้องปรับบทบาทและนโยบายของตนเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์ระหว่างประเทศที่เกิดขึ้น โดยการละทิ้งอุดมการณ์ที่อาจเป็นเครื่องกีดขวางบั่นทอนความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและมุ่งเน้นไปที่การให้ความสนใจกับเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น เพื่อความอยู่รอด ไม่ถูกโดดเดี่ยวในระบบระหว่างประเทศและเป็นการรื้อฟื้นสถานะของความเป็นหนึ่งในประเทศมหาอำนาจที่มีระบบระหว่างประเทศที่ประกอบไปด้วยหลายขั้วอำนาจ

อันที่จริงรัสเซียประสบปัญหาทางเศรษฐกิจมาตั้งแต่ก่อนการล่มสลายแล้ว หลังการล่มสลายยิ่งทำให้รัสเซียอ่อนแอลงไปอีก ทั้งทางด้านศักยภาพทางการทหารในมหาสมุทรแปซิฟิกและภาวะเศรษฐกิจ รัสเซียจึงต้องเร่งดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อฟื้นฟูแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ

²⁹ Robert O. Keohane และ Joseph Nye ได้เสนอแนวคิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน โดยมีสาระสำคัญคือ การอธิบายสภาวะการเมืองโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตที่มองว่ารัฐเป็นตัวแสดงที่สำคัญเพียงตัวแสดงเดียว มาเป็นการให้ความสำคัญกับตัวแสดงอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้นนอกเหนือจากรัฐ ได้แก่ องค์การระหว่างประเทศ บรรษัทข้ามชาติ กลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมระหว่างประเทศ เป็นต้น ซึ่งตัวแสดงเหล่านี้มีความเชื่อมโยง มีช่องทางการติดต่อที่หลากหลาย ได้มีส่วนสำคัญต่อเส้นแบ่งของนโยบายด้วย นโยบายของรัฐบางประเทศหนึ่งจะเกี่ยวโยงถึงประเทศอื่น และปัญหาก็จะเกี่ยวโยงกับปัญหามานอกจนไม่อาจแบ่งแยกให้ชัดเจนได้ อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก Robert O. Keohane and Joseph S. Nye, "Realism and Complex Interdependence" *International Relations Theory: Realism, Pluralism and Globalism* ed. Paul Viotti and Kauppi Mark (New York: Macmillan, 1987) ,pp.379-398.

ภายในประเทศให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นเพื่อให้ตนกลับมามีบทบาทในเวทีการเมืองโลกอีกครั้ง การให้ความสำคัญกับปัญหาภายใน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเศรษฐกิจนับว่าเป็นผลประโยชน์ที่สำคัญที่สุดของรัสเซียที่ได้กล่าวถึงในหลักบัญญัติในเอกสารนโยบายต่างประเทศรัสเซีย³⁰ และเป็นที่ย้ำอีกครั้งถึงความสำคัญของปัญหาภายในโดยปริมาคอฟ ที่กล่าวถึงเป้าหมายหลักของนโยบายต่างประเทศว่า นโยบายหลักจะยังคงไม่เปลี่ยนแปลงจากก่อนปีค.ศ.1996 คือการสร้างสภาพแวดล้อมภายนอกให้มีสภาพที่เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและเศรษฐกิจภายในประเทศ³¹ ขณะที่จีน ประเทศเพื่อนบ้านที่ยิ่งใหญ่กำลังก้าวขึ้นมามีบทบาทเป็นขั้วใหม่ ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ มีบทบาทในเวทีการเมืองโลกมากขึ้นที่น่าจับตามองจากนานาประเทศ เศรษฐกิจจีนดึงดูดความสนใจจากทั่วโลก ด้วยความรวดเร็วในการพัฒนาประเทศเพียงระยะเวลา 20 ปี หลังจากดำเนินนโยบายเปิดประเทศสำเร็จ จีนก็สามารถเข้ามาในเวทีเศรษฐกิจโลก พัฒนาตนเองให้มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจได้อย่างรวดเร็วในช่วงทศวรรษที่ 1990 เช่นเป็นหนึ่งในห้าของประเทศผู้ส่งออกเสื้อผ้าในโลก เป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจเป็นอันดับ 6 ของโลก การเป็นสมาชิกในองค์การการค้าโลกในปีค.ศ.2001 และอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนก็รุดหน้ามากที่สุดในโลก จีนประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็วทั้ง ๆ ที่เป็นประเทศสังคมนิยม ผนวกกับเหตุผลด้านความยิ่งใหญ่ของพรมแดน ประชากร และการเป็นตลาดสินค้าอุปโภค บริโภคที่สำคัญสำหรับรัสเซีย จากเงื่อนไขดังกล่าวจึงยากที่รัสเซียจะมองข้ามความสำคัญของจีนไปได้

รัสเซียเป็นประเทศที่กว้างใหญ่ อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ มีอุตสาหกรรมที่มีประสิทธิภาพ และเทคโนโลยีขั้นสูงที่มีความทันสมัย แต่สิ่งที่รัสเซียขาดคืออุตสาหกรรมเบา เช่น สินค้าอุปโภค บริโภค และเกษตรกรรม รวมทั้งการขาดแคลนแรงงานที่มีราคาถูก ทำให้ต้องพึ่งพาจีนที่เป็นแหล่งผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคขนาดใหญ่และมีแรงงานราคาถูกกว่าเป็นจำนวนมาก ขณะที่จีนเป็นประเทศที่กว้างใหญ่ อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรมนุษย์มากมาย มีตลาดรองรับสินค้าอย่างดี รวมทั้งเป็นแหล่งเกษตรกรรมและเป็นฐานการลงทุนที่ดี แต่สิ่งที่จีนขาดคือ ทรัพยากรธรรมชาติ อาทิ น้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ น้ำ ป่าไม้ และที่ดินที่เหมาะสมสำหรับการปลูกพืช รวมทั้งการขาดแคลนเทคโนโลยีที่ทันสมัย รัสเซียจึงเป็นฝ่ายได้ประโยชน์ทั้งจากการนำเข้าสินค้าที่มีราคาถูก การเข้าไปลงทุนในจีนที่มีค่าแรงขั้นต่ำต่ำกว่ามากและรายได้มหาศาลจากการขายอุตสาหกรรมหนักและเทคโนโลยีที่มีความทันสมัยแก่จีน ในขณะเดียวกัน จีนก็ได้ประโยชน์จากรัสเซีย คือ การได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีขั้นสูงที่มีความทันสมัย โดยมีต้องขอความช่วยเหลือ

³⁰ Leon Aron, "The Emergence Priorities of Russian Foreign Policy," pp.17-18.

³¹ Excerpt Yevgeni, Primakov Talks About Russia's Foreign Policy [Online]. 2003

จากสหรัฐอเมริกาที่มักนำเรื่องสิทธิมนุษยชนมาเป็นเครื่องต่อรองในการให้ความช่วยเหลือ ดังนั้นมิใช่เพียงรัสเซียเท่านั้นที่เป็นฝ่ายได้ประโยชน์จากจีน จีนเองก็ได้รับประโยชน์ด้วยเช่นกัน การที่ทั้งสองหันมาร่วมมือกันมากขึ้นเป็นเพราะต่างฝ่ายต่างก็มีผลประโยชน์ที่ต่างตอบแทนกันและกัน³²

อย่างไรก็ตาม แม้ว่านโยบายทางเศรษฐกิจอาจจะไม่โดดเด่นมากนักหากเทียบกับการเมือง เพราะอัตราการค้ำระหว่างทั้งสองยังอยู่ในระดับต่ำ อัตราการเจริญทางการค้ามีลักษณะขึ้น ๆ ลง ๆ ไม่ถึงตัวสูงขึ้นเป็นประจำในแต่ละปี ดังนั้น การค้ำระหว่างทั้งสองจึงยังไม่มี ความมั่นคงมากนัก แม้ว่าจีนจะเป็นคู่ค้าที่ใหญ่ที่สุดของรัสเซียในเอเชีย แต่การค้าได้ตกลงจาก 5.7 พันล้านดอลลาร์ ในปีค.ศ.1996 เป็น 5.2 พันล้านดอลลาร์ในปีค.ศ.1997 นอกจากนี้จีนได้ตกจากการเป็นคู่ค้าอันดับห้าในปีค.ศ.1996 มาเป็นคู่ค้าอันดับ 7 ในปีค.ศ.1997 ด้วย³³ นอกจากนี้การค้าบริเวณชายแดนก็ยังคงมีอุปสรรค เนื่องมาจากความระแวงจากฝ่ายรัสเซียว่าชาวจีนได้อพยพหนีเข้ามาในพรมแดนรัสเซียอย่างผิดกฎหมาย จึงออกกฎหมายเคร่งครัดเพื่อเพิ่มภาษีขาเข้าและขาออก แต่หากพิจารณาถึงประโยชน์ที่รัสเซียได้จากการค้าอาวุธให้แก่จีน ที่นำกำไรเข้าสู่ประเทศมหาศาลแล้ว ทำให้ความกังวลใจในหมู่ผู้นำรัสเซียที่มองว่าการจัดหาอาวุธที่มีความทันสมัยให้จีนจะเป็นภัยอันตรายต่อความมั่นคงของรัสเซียลดลงทันที กล่าวคือ ในระยะเวลา 5 ปี คือ ค.ศ.1992-1996 รัสเซียมีรายได้จากการค้าอาวุธกับจีนสูงถึง 4.5 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ และในปีค.ศ.1992 ผู้ซื้ออาวุธรายใหญ่ของรัสเซียก็คือจีน ประมาณ 1.8 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ³⁴

การที่รัสเซียตระหนักถึงความสำคัญของจีน เพราะหากรัสเซียมิได้เป็นผู้ค้าอาวุธให้แก่จีน ก็อาจถูกคู่แข่งจากประเทศตะวันตกกระทำการแทน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกา ที่ได้ค้าอาวุธให้แก่ ญี่ปุ่น ได้หวัน เกาหลีใต้ กองกำลังอาวุธของจีนนั้นยังคงล้ำหลัง หากเทียบกับประเทศที่กล่าวมา เมื่อรัสเซียเสนอขายอาวุธที่มีความทันสมัยให้แก่จีนก็ทำให้จีนสามารถเพิ่มศักยภาพของตนในภูมิภาคเพื่อสร้างอำนาจการต่อรองในการเมืองระหว่างประเทศได้ จึงกล่าวได้ว่าภูมิภาค

³² Chen Qimao, "Sino-Russian Relations After the Break-Up of the Soviet Union in Russia and Asia- Pacific Security," p.131.

³³ Mitsuo Mii, "Russia-Chinese Relations and Arms Exports," in *Russia and Asia : The Emerging Security Agenda*, ed. Gennady Chufirin (Solna, Sweden: SIPRI, 1999), p. 126.

³⁴ Ibid., p.126.

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กลายเป็นผู้นำเข้าอาวุธรายใหญ่ที่สุดในโลก และในอนาคตอาจเป็นไปได้ว่าจะเป็นแหล่งสะสมอาวุธมากขึ้น³⁵

การค้าอาวุธนับเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การค้ามีการขยายตัวอย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้นและเชื่อมโยงต่อความสัมพันธ์ทางการเมืองอีกด้วย การค้าอาวุธได้กลายเป็นส่วนที่พัฒนามากที่สุดของความเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ อย่างไรก็ตาม เพื่อที่จะบรรลุผลสำเร็จทางการค้าถึงสองหมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐในปี.ศ.2000 ตามที่ทั้งสองเคยกล่าวไว้ ทั้งสองควรจะเน้นความร่วมมือทางเศรษฐกิจให้มากขึ้น อย่างไรก็ตามความร่วมมือทางเศรษฐกิจยังคงมีความยากลำบาก เพราะเมื่อระบบเศรษฐกิจในภูมิภาคถูกเชื่อมโยงกับตลาดโลก และระดับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจนั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ต่างจากความร่วมมือทางการเมืองที่ถูกกำหนดโดยรัฐบาลเป็นหลัก

4.2 ปัจจัยจากฝ่ายจีน

การบรรลุผลสำเร็จของรัสเซียในการปรับความสัมพันธ์กับจีนนั้นจะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่ได้รับการตอบสนองจากฝ่ายจีน ดังนั้นจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้เลยที่จะวิเคราะห์นโยบายจากทางฝ่ายจีนหรือมุมมองของจีนที่มีต่อรัสเซีย เพื่อให้การศึกษามีความสมบูรณ์และครบถ้วนยิ่งขึ้น

นโยบายต่างประเทศของจีนที่นำมาศึกษาในที่นี้จะอยู่ในช่วงระหว่างช่วงปี.ศ.1992-2000 ซึ่งตรงกับปลายสมัยของเติ้งเสี่ยวผิง และสมัยของประธานาธิบดี เจียงเจ๋อ หมิน ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นประธานาธิบดีคนที่ห้าของจีนในปี.ศ.1993 และดำรงตำแหน่งมาจนถึงปัจจุบัน (ค.ศ.2003) เนื่องจากเป็นในช่วงระยะเวลาที่อยู่ในขอบเขตของการศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ในต้นปี.ศ.1992 นายกรัฐมนตรีหลี่เผิง รัฐมนตรีต่างประเทศจีน เฉียนฉีเซิน ที่ปรึกษารัฐมนตรีต่างประเทศ หลิว หัวฉิว (Liu Huaqiu) รวมทั้งข้าราชการจีนที่มีบทบาทเกี่ยวข้องในด้านการต่างประเทศต่างก็ได้กล่าวถึงมุมมองของจีนต่อโลกและนโยบายต่างประเทศของจีนโดยมีสาระสำคัญคือ การยอมรับว่าหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ระบบโลกแบบสองขั้วอำนาจได้ถูกแทนที่ด้วยระบบหลายขั้วที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้นที่ยังคงมีภัยอันตรายอยู่ จีนจำเป็นต้อง

³⁵ Fred Weir, Budding Allies: Russia and China: A New Agreement Expands Cooperation on Energy Arms Regional Security and Space [Online]. 2003. Available From: <http://www.csmonitor.com/2003/0604/p06soi-woeu.html>. Jun [28 Aug 2003]

หลีกเลี่ยงสงครามและพัฒนาประเทศให้มีความทันสมัยภายใต้การชี้นำของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ดำเนินนโยบายที่เป็นอิสระ ไม่อิงอยู่กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เนื่องจากสองมหาอำนาจ คือ สหรัฐอเมริกา และรัสเซียต่างก็ยังคงครอบครองอาณัติที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในโลก และทั้งสองก็อาจพยายามแก่งแย่งกันในการครองความเป็นเจ้า ดังนั้นจีนจึงต้องหลีกเลี่ยงการเข้าเป็นพันธมิตรกับประเทศมหาอำนาจประเทศใดประเทศเดียว³⁶

สิ่งที่ปรากฏในนโยบายต่างประเทศของจีนที่โดดเด่นที่สุดในปีค.ศ.1992 คือ 'การทูตรอบทิศทาง' (Zhoubian diplomacy หรือ omni-directional diplomacy) ที่หมายถึง การปรับความสัมพันธ์ที่ดีกับทุกประเทศ จีนได้ส่งคณะผู้แทนของจีนไปเจริญสัมพันธไมตรีทั่วโลก สร้างความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศต่าง ๆ เช่น เกาหลีใต้ อิสราเอล ซาอุดีอาระเบีย เวียดนาม เป็นต้น ในปีค.ศ.1992 เพียงปีเดียวจีนได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศต่าง ๆ ถึง 15 ประเทศ กล่าวคือในเดือนสิงหาคม ปีค.ศ.1992 เมื่อจีนได้สถาปนาความสัมพันธ์ขั้นปกติกับเกาหลีเหนือได้แล้ว จีนก็ได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับทุกประเทศในเอเชียแปซิฟิกอย่างเป็นทางการทันที ยกเว้นได้วันที่จีนถือว่าเป็นเพียงจังหวัดหนึ่งของจีนเท่านั้น จีนยังคงยึดในนโยบายการรวมชาติเป็นจีนเดียว ดังนั้นได้วันเป็นประเทศเดียวที่ได้รับการยกเว้นจากการดำเนินนโยบายนี้

นอกจากนี้จีนยังหันมาดำเนินนโยบายที่ใกล้ชิดกับประเทศโลกที่สาม โดยร่วมมือกับกลุ่ม G77 ในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (United Nations Conference on Environment and Development : UNCED) ในเดือนกรกฎาคมปีค.ศ. 1992 และเป็นครั้งแรกที่เข้าร่วมประชุมในกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดที่ให้การสนับสนุน "สิทธิของประชาชนในการยังชีพ" ในประเทศด้อยพัฒนา และ "สิทธิในการร่วมกันพัฒนา" ซึ่งก็ได้รับการตอบรับที่ดีจากประเทศโลกที่สามเป็นอย่างดี³⁷

นโยบายนี้นับเป็นการปรับเปลี่ยนโฉมใหม่ของลัทธิความเชื่อแบบสังคมนิยม (socialism moralism) มาเป็นความเชื่อเกี่ยวกับการปฏิบัติอย่างมีเหตุมีผล (rational

³⁶ William T.Tow, "China and International Strategic System," in *Chinese Foreign Policy Theory and Practice* ed. Thomas W. Robinson and David Shambaugh (Oxford: Clarendon Press, 1994), p. 132.

³⁷ James C.Hsiung, "China's Omni-Directional Diplomacy Realignment to Cope with Monopolar U.S. Power," *Asian Survey* 6 (June 1995): 573-586.

pragmatism) หมายความว่าจีนจะไม่แพร่ขยายแนวคิดสังคมนิยมไปยังประเทศโลกที่สามอีกต่อไป การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ นับเป็นความก้าวหน้าที่พัฒนามาจากนโยบายการเปิดประเทศในปี ค.ศ.1978 ภายใต้นโยบายสี่ทันสมัยเป็นต้นมา ปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวผลักดันให้จีนหันมาปรับความสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกประการแรกนั้นมาจาก แรงผลักดันจากการถูกโดดเดี่ยวทางการทูต (diplomatic isolation) จากชาติอุตสาหกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกาหลังเหตุการณ์เทียนอันเหมิน จีนจึงต้องการได้รับการยอมรับจากประเทศต่าง ๆ เพิ่มขึ้นเพื่อกู้ศักดิ์ศรี และชื่อเสียงให้กลับคืนมา อีกทั้งเพื่อให้ต่างชาติมีความเชื่อมั่นและกลับเข้ามาลงทุนในจีน

ปัจจัยประการที่สอง สืบเนื่องมาจากสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปหลังสิ้นสุดสงครามเย็น ความสำคัญทางยุทธศาสตร์ของจีนท่ามกลางการต่อสู้ระหว่างสองขั้วอำนาจได้สิ้นสุดลงพร้อมกับการล่มสลายของสหภาพโซเวียต สหรัฐอเมริกาไม่จำเป็นต้องอาศัยจีนในการสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของสหภาพโซเวียตอีกต่อไป หรือกล่าวได้ว่าจีนนั้นไม่มีความสำคัญในทางยุทธศาสตร์ต่อสหรัฐอเมริกาในการอาศัย 'ไฟจีน' เพื่อถ่วงดุลอำนาจกับสหภาพโซเวียต นอกจากนี้ประเทศที่เริ่มเข้ามามีบทบาทในการเมืองโลกมากขึ้นก็หลีกเลี่ยงไม่พ้นประเทศที่มีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่กำหนด เช่น เยอรมนีและญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามแม้จีนจะถูกลดความสำคัญลงในการเมืองระหว่างประเทศแต่ก็ทำให้เกิดผลดีที่ตามมาคือ นับเป็นครั้งแรกที่จีนไม่ต้องหวาดระแวงภัยคุกคามทางการทหารอีกต่อไป จีนมีความเชื่อมั่นในสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศมากกว่าที่เคยเป็นมานับตั้งแต่ได้มีการก่อตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีนในปีค.ศ.1949³⁸

ประการสุดท้าย คือการต่อต้านลัทธิครองความเป็นเจ้าของสหรัฐอเมริกา การดำเนินความสัมพันธ์อันดีกับประเทศต่าง ๆ ส่วนหนึ่งมาจากความต้องการการสนับสนุนจากประเทศเหล่านั้นเพื่อต่อต้านการดำเนินนโยบายแบบลัทธิครองความเป็นเจ้าของสหรัฐอเมริกา เห็นได้จากการที่ผู้นำจีนต่างก็มีความหวาดระแวงว่าสหรัฐอเมริกาจะครอบงำโลก พวกเขาเชื่อว่าสหรัฐอเมริกาคงโค่นล้มพรรคคอมมิวนิสต์จีน ทำให้จีนมีระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเต็มตัวและดำเนินนโยบายกีดกันจีนทุกวิถีทาง³⁹ ดังที่เติ้งเสี่ยวผิงได้กล่าวในที่ประชุมพรรคคอมมิวนิสต์ในเดือนเมษายน ปี ค.ศ.1990 ว่า "ทุก ๆ คนเชื่อได้เลยว่าสถานการณ์ระหว่างประเทศปัจจุบัน จีนถูกรายล้อมด้วยศัตรูที่เข้มแข็งและศัตรูที่วันนี้ก็จะใช้ทุกวิถีทางเพื่อสร้างความทุกข์ยากและกีดกันเรา..."⁴⁰ นอกจากนี้

³⁸ Derek McDougall, "The Soviet Union and Russia," p.29.

³⁹ John W. Garver, "China and the New World Order," in *China Briefing, 1992*, ed.

William A. Joseph (Boulder: Westview Press, 1993), p.55.

⁴⁰ Ibid., p.55.

หลักฐานที่ทำให้จีนมั่นใจว่าสหรัฐอเมริกาจะเป็นภัยที่น่ากลัวที่สุดที่ต้องการครอบงำโลกในยุคหลังสงครามเย็นก็คือ เหตุการณ์การถล่มสถานทูตจีนในกรุงเบลเกรด การขยายอิทธิพลของเนโตมาในยุโรปตะวันออก และการวางแผนสร้างระบบป้องกันขีปนาวุธ รวมทั้งการที่สหรัฐอเมริกาอาจร่วมมือในโครงการนิวเคลียร์กับญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับไต้หวัน⁴¹

ความเปลี่ยนแปลงในระบบระหว่างประเทศที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ทำให้จีนต้องปรับนโยบายของตนเองใหม่โดยหันมาดำเนินนโยบายที่ดีกับมหาอำนาจทุกประเทศ รวมทั้งรัสเซียด้วย นี่จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้การดำเนินนโยบายจากฝ่ายรัสเซียไปจีนเป็นไปโดยราบรื่นเนื่องจากได้รับการตอบสนองที่ดีจากฝ่ายจีน สำหรับจีนแล้ว รัสเซียไม่ได้เป็นศัตรูที่น่ากลัวอีกต่อไป เพราะนับเป็นครั้งแรกใน 150 ปีที่รัสเซียมีความอ่อนแอ ในขณะที่จีนมีความเข้มแข็งเหนือกว่า ดังนั้นจีนจึงมุ่งความสนใจไปยังสหรัฐอเมริกาที่อาจก้าวขึ้นมาครอบงำโลกจากการดำเนินนโยบายแบบฝ่ายเดียว (unilateralism) ส่วนในภูมิภาคเอเชีย จีนก็มุ่งความสนใจไปยังญี่ปุ่นและประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือที่อาจก้าวขึ้นมาท้าทายอำนาจจีนในอนาคต อย่างไรก็ตามเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศให้มีสันติภาพและมีความมั่นคง ประกอบไปด้วยมหาอำนาจที่หลากหลาย และเพื่อคงสถานะของความเป็นมหาอำนาจ อันนำมาซึ่งความผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ และป้องกันภัยคุกคามทางการทหารที่จีนถือว่าเป็นเป้าหมายสำคัญสูงสุดของนโยบายต่างประเทศจีน⁴² จีนจึงไม่คิดที่จะเอนเอียงไปกับประเทศใดประเทศหนึ่งเพื่อต่อต้านประเทศอื่นอย่างแน่นอน

สรุปได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อจีนในการดำเนินนโยบายที่ดีต่อรัสเซีย นั่นคือ ผลประโยชน์ในทางยุทธศาสตร์ ที่จีนต้องการให้ระบบโลกประกอบไปด้วยหลายขั้วอำนาจ ความต้องการการยอมรับจากนานาประเทศ นโยบายการทูตรอบทิศทางจะช่วยให้ประเทศต่าง ๆ รู้จักจีนและมีความเข้าใจจีนมากขึ้น ยอมรับบทบาทและท่าทีของจีนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาภายในจีน เช่น การละเมิดสิทธิมนุษยชน กรณีไต้หวัน ทิเบต เป็นต้น และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายหลักของจีนในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ

⁴¹ John Cherian, *Foreign Policy Directions in Frontline* 16 (October 9-22, 1999) [Online]. 1999. Available From: <http://www.flonnet.com/fl1621/16210230.htm> [2004, August 25]

⁴² Yufan Hao and Guocang Huan, *The Chinese View of the World 1989* (New York: Pantheon Books, 1989), p. xxxi.

สำหรับนโยบายของจีนในช่วงสมัยของประธานาธิบดี เจียงเจ๋อหมินนั้นคงความต่อเนื่องจากนโยบายการเปิดประเทศและปฏิรูปเศรษฐกิจที่เริ่มขึ้นในปีค.ศ.1978 และดำเนินมาจนกระทั่งปีค.ศ.1992 โดยอดีตผู้นำเติ้งเสี่ยวผิง จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเทคโนโลยีและพัฒนาศักยภาพทางการทหาร เพื่อให้ประเทศมีความทันสมัย เติ้งเสี่ยวผิงเน้นว่าการที่จะรักษาระบบคอมมิวนิสต์ในจีนได้ จำเป็นต้องสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานเสียก่อน เพราะการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไม่เพียงแต่จะทำให้จีนมีอำนาจเพิ่มขึ้นในเวทีการเมืองโลก แต่ยังยกระดับมาตรฐานการดำรงชีพของประชาชนชาวจีนด้วย กล่าวคือเมื่อพวกเขามีความเป็นอยู่ที่ดี ก็จะยอมรับและพึงพอใจในระบบการปกครองแบบรวมศูนย์ดังที่เป็นอยู่⁴³ เห็นได้ว่าจีนได้ดำเนินนโยบายโดยแยกการเมืองออกจากเศรษฐกิจโดยสิ้นเชิง นโยบายเปิดประเทศทำให้ระบบเศรษฐกิจของจีนเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจของตลาดโลกมากยิ่งขึ้น จีนได้เข้าร่วมในเวทีการเมืองระหว่างประเทศหลายองค์การ เช่น สหประชาชาติ ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ แกดต์ ในปีค.ศ. 1986 และเอเปคเป็นต้น ช่องว่างระหว่างประเทศจีนกับประเทศอุตสาหกรรมลดลงไปทุกขณะ กล่าวคือ จีนมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วอย่างน่ามหัศจรรย์ภายหลังการเปิดประเทศเพียงไม่นาน นับตั้งแต่ปีค.ศ.1978 จีนมีผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติมากกว่าหนึ่งในห้าของโลก การค้าต่างประเทศของจีนสูงขึ้นมากกว่าร้อยละ 16 ต่อปีนับจากปีค.ศ.1978-1994⁴⁴ นอกจากนี้ธนาคารโลกได้จัดอันดับให้จีนเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับสามของโลกระหว่างช่วงปีค.ศ.1995-2000 จีนได้รับฉายาว่า “มังกรที่กำลังตื่น” (awaking dragon) และกำลังจะกลายเป็น “อภิมหาอำนาจเศรษฐกิจแห่งใหม่” (next super economic power) ในศตวรรษที่ 21 นี้⁴⁵ ดังนั้นอุดมการณ์ทางการเมืองที่เคยมีบทบาทโดดเด่นในช่วงสมัยของเหมาเจ๋อตุง และการต่อต้านสหภาพโซเวียตในช่วงทศวรรษที่ 1960 และ 1970 ว่า ดำเนินนโยบายแบบลัทธิครองความเป็นเจ้าจึงสิ้นสุดลง แทนที่ด้วยศักดิ์ศรีและผลประโยชน์แห่งชาติในด้านเศรษฐกิจเป็นหลักเพื่อให้จีนได้เป็นแหล่งทุนและรับเทคโนโลยีจากต่างประเทศ กล่าวได้ว่านโยบายหลังสงครามเย็นของจีนเปลี่ยนจากการทูตเชิงยุทธศาสตร์ (strategic diplomacy) มาเป็นการทูตเชิงเศรษฐกิจ (economic diplomacy)

⁴³ Derek Mcdougall, "The Soviet Union and Russia," p.31.

⁴⁴ Kenneth Lieberthal, "A New China Strategy," *Foreign Affairs* 74, No.6 (November/December 1995): 35.

⁴⁵ จุลชีพ ชินวรรณ, "การเมืองสาธารณรัฐประชาชนจีน: อดีต ปัจจุบัน และอนาคต," ใน *จีนในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง*, หน้า 2-4.

หลักการที่สำคัญในการดำเนินความสัมพันธ์กับต่างประเทศในช่วงทศวรรษที่ 1990 ภายใต้การนำของเจียงเจ๋อหมินนั้นมีสาระสำคัญคือ⁴⁶

1. จะต้องรักษาการไม่ล่วงล้ำอำนาจอธิปไตยและไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน จะต้องเคารพซึ่งกันและกัน และเสมอภาคกัน
2. จะต้องรักษาสันติภาพการเข้าร่วมในกิจการระหว่างประเทศด้วยความเท่าเทียมกัน แก้ไขข้อพิพาทต่าง ๆ โดยสันติวิธีและสร้างผลประโยชน์ร่วมระหว่างชาติ
3. จะต้องรักษาสันติภาพในการพัฒนาประเทศอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะสิทธิของประเทศกำลังพัฒนา ค่อย ๆ ลดช่องว่างด้านความร่ำรวยกับความยากจน และด้านเทคโนโลยี
4. จะต้องรักษาสันติภาพในการพัฒนาร่วมกันของแต่ละชนชาติและแต่ละวัฒนธรรม การเคารพและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จึงทำให้มนุษยชาติอยู่ร่วมกันได้

นอกจากนี้สิ่งที่ยืนยันว่าเจียงเจ๋อหมินได้คงความต่อเนื่องจากอดีตผู้นำเหมาเจ๋อตุง และเติ้งเสี่ยวผิง คือ การกล่าวอ้างถึงนโยบายต่างประเทศจีนโดยรายงานต่อที่ประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 15 ว่า จีนได้ยืนยันนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระและสันติ⁴⁷ การดำเนินนโยบายเช่นนี้ก็เพื่อที่จะปกป้องอิสรภาพ อำนาจอธิปไตยของประเทศและบูรณภาพทางอาณาเขต เพื่อให้สภาวะแวดล้อมในระบบระหว่างประเทศนั้นเอื้อต่อการปฏิรูปและนโยบายที่เปิดสู่โลกภายนอกเพื่อการพัฒนาประเทศให้มีความทันสมัย โลกมีสันติภาพและมีการพัฒนาร่วมกัน⁴⁸

นโยบายต่างประเทศของเจียงเจ๋อหมินที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นการเน้นย้ำอีกครั้งว่า นอกจากผลประโยชน์ทางยุทธศาสตร์แล้ว ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่นับว่ามีความสำคัญสูงสุดที่ทำให้จีนต้องหันมาร่วมมือกับบรรดาประเทศต่าง ๆ รวมถึงรัสเซียที่เป็นประเทศ

⁴⁶ จีระพร จีระนันท์ทกิจ, “นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อสหรัฐอเมริกาในยุคประธานาธิบดีคลินตัน (ค.ศ.1993-2001),” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 62. อ้างจาก ไปซิ่วอิง, เข้าสู่ยุคใหม่ บทที่ 9: นโยบายต่างประเทศสันติ (โจวจิ้นซือซือได้ ตี้จิวจี: เหอผิงไวเจียว) [Online].2002. Available from: <http://www.cctv.com/news/china/20021107/100551.shtml> [31 May 2003] (ภาษาจีน).

⁴⁷ Liu Huaqiu on China's Foreign Policy [Online]. (n.d.) Available From: <http://www.china-embassy.org/eng/zmgx/zgwjzc/t35078.htm> [2004, August 25]

⁴⁸ China's Independence Foreign Policy of Peace [Online]. (n.d.) Available From: <http://www.chinaembassy.se/eng/4486.html> [2004, August 25]

เพื่อนบ้านที่สำคัญของจีนเพื่อพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันภายใต้ระบบโลกที่มีการเกิดขึ้นของตัวแสดงที่มีความหลากหลาย

ทั้งนี้สามารถสรุปได้ว่าหลังสงครามเย็นนโยบายของจีนต่อรัสเซียสามารถแบ่งออกได้ 7 ประการดังนี้

1. สร้างความมั่นใจว่ารัสเซียจะไม่เป็นภัยคุกคามทางการทหารต่อจีน ซึ่งจีนได้ตกลงเจรจาในปัญหาด้านพรมแดนได้สำเร็จ และมีการลงนามในการตกลงควบคุมอาวุธตลอดจนมีมาตรการการสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน
2. เนื่องจากนโยบายการเป็นเพื่อนบ้านที่ดีกับบรรดาประเทศในเอเชีย จีนจึงดำเนินนโยบายต่อรัสเซียที่ใกล้ชิดยิ่งขึ้น โดยการเดินทางไปเยือนรัสเซีย
3. แสวงหาทรัพยากรธรรมชาติจากรัสเซีย แหล่งตลาด และแหล่งทุนจากรัสเซีย ผ่านการค้าในระดับทวิภาคี
4. ได้รับความช่วยเหลือทางการทหารจากรัสเซีย
5. สร้างความมั่นคงทางตอนเหนือ กลางและบริเวณเอเชียกลางเพื่อให้จีนได้เข้าถึงทรัพยากรในบริเวณนี้ได้
6. ป้องกันความร่วมมือหรือสนธิสัญญาของรัสเซียกับประเทศที่อาจเป็นศัตรูของจีน คือ สหรัฐอเมริกากับญี่ปุ่น และใช้รัสเซียเป็นตัวถ่วงดุลกับประเทศเหล่านี้
7. ผลักดันให้รัสเซียเห็นด้วยกับนโยบายของจีนกรณีไต้หวันและทิเบต⁴⁹

กล่าวโดยสรุปแล้ว นโยบายของจีนต่อรัสเซียในระยะเวลาตั้งแต่ปีค.ศ. 1992-2000 มีพัฒนาการที่ดีขึ้นกว่าก่อนสหภาพโซเวียตล่มสลาย จีนได้แสดงให้เห็นให้รัสเซียและทั่วโลกเห็นว่าจีนมีความจริงจังในการเป็นมิตรกับรัสเซียและมีความพร้อมกับการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดียิ่งขึ้นในอนาคตกับรัสเซีย ความหวาดระแวง และการมองรัสเซียว่าเป็นศัตรูหมายเลขหนึ่ง ที่ทำให้เกิดปัญหาหลายครั้งในอดีตนั้นเป็นการยากที่จะเกิดขึ้นได้อีก

⁴⁹ Thomas Robinson, *Strategic Trends in China: Session 8: Russia and China* [Online].

(n.d.) Available From:

www.ndu.edu/inss/books%20%201998/strategic%20Trends%20in%20China%20-%20June%2009/Chinasess8.html [2004, March 17]

จากการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทั้งหมดที่ผลักดันให้รัสเซียดำเนินการปรับความสัมพันธ์กับจีนในช่วงปี ค.ศ.1992-2000 พบว่า เป็นไปตามสมมติฐานที่ได้ตั้งเอาไว้ คือ ผลประโยชน์ไมใช่อุดมการณ์ที่เป็นเครื่องกำหนดนโยบายของรัสเซียในสมัยของประธานาธิบดี บอริส เยลต์ซินที่มีต่อจีน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดสังคมนิยม ที่มีพื้นฐานความคิดที่ว่า รัสเซียเป็นตัวแสดงที่สำคัญที่สุดในระบบระหว่างประเทศ รัสเซียจะดำเนินนโยบายเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนและเพื่อความอยู่รอด ผลประโยชน์ที่สำคัญที่สุดคือ การแสวงหาอำนาจเพื่อความอยู่รอดปลอดภัย ภายใต้สภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศที่ไร้ระเบียบ (anarchy) ดังนั้นวัตถุประสงค์พื้นฐานของรัสเซียคือ การใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ของตนและถ่วงดุลอำนาจของรัฐอื่น สำหรับความร่วมมือจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อความร่วมมือนั้นให้ประโยชน์แก่รัฐเท่านั้น กล่าวคือ 'ผลประโยชน์' ซึ่งแบ่งผลประโยชน์ออกได้ 3 ประการ คือ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การเมือง และความมั่นคง เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรัสเซียในการหันมาดำเนินนโยบายที่ใกล้ชิดกับจีนมากยิ่งขึ้น ในสมัยของประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน

นอกจากนี้ จากการศึกษาค้นพบว่าปัจจัยจากการดำเนินนโยบายของฝ่ายจีนที่หันมาให้ความสนใจรัสเซียมากขึ้น ก็มีความสำคัญทัดเทียมกันกับปัจจัยจากผลประโยชน์จากฝ่ายรัสเซีย เอื้ออำนวยต่อการดำเนินนโยบายของรัสเซียต่อจีนให้เป็นไปโดยราบรื่น เพราะหากจีนไม่ตอบสนองด้วยแล้ว หนทางที่จะเกิดความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันก็คงไม่อาจเป็นไปได้

ศูนย์วิทยพัชยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย